

ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРИ МІЖЕТНІЧНИХ ВІДНОСИН ЯК ПРІОРИТЕТНЕ ЗАВДАННЯ ВИХОВАННЯ УЧНІВ ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ ШКІЛ УКРАЇНИ

**Інноваційна
ШКОЛА**

Акцентовано увагу на проблемі виховання культури міжетнічних відносин школярів, що є загальнодержавною. Наведено дані анкетування педагогів щодо рівня готовності до виконання завдань виховання культури міжетнічних відносин в учнів 9-11 класів у позаурочній діяльності. Наголошується на актуальності завдання: усвідомити важливість гармонійних міжетнічних відносин у поліетнічній державі, якою є Україна, та виділити основні напрями процесу виховання у позаурочній діяльності учнів середніх загальноосвітніх закладів.

**Тетяна
ТЕРЕМЕЦЬКА**

Викладач кафедри методики викладання історії та суспільно-політичних дисциплін Інституту історичної освіти НПУ ім. М.П. Драгоманова

Ключові слова: міжетнічні відносини, міжетнічні конфлікти, виховання культури міжетнічних відносин.

Одним із основних напрямів мононаціональної політики нашої держави є визнання багатоетнічного характеру українського суспільства і підтвердження права всіх його членів на збереження та подальший розвиток своєї культурної спадщини та переосмислення внеску етнічних спільнот у розвиток українського суспільства. Повага до історії України разом з усвідомленням культурної самобутності народів, що її населяють, спільності долі і мети стануть підвалиною у формуванні міжетнічної толерантності підростаючого покоління, що є запорукою політичної та культурної єдності громадян нашої держави.

Тому нагальною постає потреба усвідомлення всіма членами виховного процесу значущості внеску кожного

етносу в скарбницю національних і загальнолюдських надбань і розуміння взаємозв'язку етнічних культур разом з утвердженням високої культури міжетнічних відносин.

Зазначимо, що Україна – одна з небагатьох поліетнічних держав колишнього СРСР, де відсутні міжетнічні конфлікти. Ця позитивна суспільна тенденція досягнута завдяки виваженій та ефективній державній етнонаціональній політиці, яка базується на чинному законодавстві та міжнародних нормативно-правових актах. Правовою основою формування державної етнонаціональної політики в Україні стали: „Конституція України”, „Акт проголошення незалежності України”, „Декларація про державний суверенітет України”, „Декларація прав

Директор школи, місто, сім'я № 12010

національностей України”, закон України „Про національні меншини в Україні” та інші.

Ряд правових принципів і процедур, що захищають інтереси національних меншин, передбачені в законодавчих актах про громадянство, про об'єднання громадян, про свободу совісті та релігійні організації, про освіту, а також в Основах законодавства України про культуру.

Уявний спокій і благополуччя у сфері міжетнічних відносин ніяк не означає, що тут немає складностей і суперечностей. Хоча в Україні не було жодного відкритого конфлікту, *джерела напруженості виникають у різних регіонах з різних причин*: проблема переселення та адаптації кримських татар, занепокоєність у регіонах з російськомовним населенням щодо наслідків „українізації України”, проблема закарпатських русинів та інші.

Всі процеси, що відбуваються у суспільстві, повною мірою відображаються на діяльності загальноосвітніх навчальних закладів.

За даними соціологічних досліджень, що проводилися Всеукраїнською спілкою викладачів суспільних дисциплін і громадянської освіти та Спілкою викладачів „Нова доба”, у 2006-2008 роках у загальноосвітніх закладах Сумської, Житомирської, Черкаської, Херсонської областей серед значної кількості школярів спостерігається невміння (і небажання) визначати життєві цілі, девальвація загальнолюдських і національних, етнічних цінностей, актуальними є проблеми соціальної (також етнічної і національної) адаптації та культури спілкування. Під впливом викривленого етнічного, мовно-культурного та релігійного середовища у частини школярів, що є представниками різних етносів, виникли *антиукраїнські настрої, що проявляються у презирстві до всього українського – мови, культури, мистецтва, традицій і звичаїв тощо*. Як негативний прояв результатів міжетнічних конфліктів у багатонаціональних класах – акти

вандалізму, знищення національних святинь тощо. Напротывагу, у деякої частини школярів української національності у міжетнічних відносинах спостерігаються *прояви ультрапатріотичних почуттів, що свідчить про національну обмеженість і погорду, а крім того, розмежує сам український етнос*, оскільки неприязнь до інших етносів лягає тягарем і на ту частину рідного етносу, яка не поділяє шовіністичних поглядів.

Отже, виховання культури міжетнічних відносин у сучасних школярів є нагальною проблемою, а досягнення високої культури міжетнічних взаємин, прищеплення шанобливого ставлення до культури, звичаїв, традицій усіх народів, які населяють Україну, активний обмін здобутками матеріальної та духовної культури має стати пріоритетним напрямом виховної діяльності шкіл [1, С. 70-71].

На превеликий жаль, робота у напрямі виховання культури міжетнічних відносин у школярів проводиться фрагментарно, несистемно, дуже часто має епізодичний характер і цілковито залежить від творчих можливостей і бажання працювати у тому чи іншому педагогічному колективі.

Анкетування педагогів виявило недостатній рівень готовності до виконання завдань виховання культури міжетнічних відносин в учнів 9-11 класів у позаурочній діяльності. В опитуванні взяли участь 82 педагогічних працівники: класні керівники 9-11 класів, заступники директорів з виховної роботи, педагогічні організатори, соціальні педагоги.

З метою з'ясування ставлення до самої проблеми виховання культури міжетнічних відносин було висвітлено питання: *„Чи вважаєте Ви актуальною проблему культури міжетнічних відносин учнів старших класів? (на державному рівні, на регіональному рівні, у Вашому навчальному закладі)”*. Відповіді розподілилися таким чином:

- на державному рівні цю проблему вважають актуальною – 100 % педагогів;

- на регіональному (у місті, районі, області) – 62,5 %;
- у навчальному закладі – 53 % респондентів.

Переважна більшість (82,7 % опитаних) надає перевагу словесним методам

Основні напрями процесу виховання у позаурочній діяльності учнів середніх загальноосвітніх закладів:

1. Сприяння оволодінню знаннями про духовну та матеріальну культуру свого етносу, усвідомленню на цій основі своєї етнічної приналежності й формування етнічної самосвідомості.

2. Формування цілісного уявлення про етнічну картину суспільства та світу в цілому, виховання інтересу до життя і культури інших етносів та адекватного сприйняття їхнього розмаїття, позитивного ставлення до культурних, соціальних та політичних розбіжностей.

3. Розвиток вмінь і навичок життєдіяльності у поліетнічному середовищі, а саме:

- формування здатності до встановлення контактів з представниками інших етносів;
- сприяння набуттю досвіду міжетнічних відносин на основі дотримання етичних і правових норм поведінки у міжетнічній взаємодії;
- виховання здатності прогнозувати та запобігати конфліктним ситуаціям.

ЛІТЕРАТУРА

1. Заслуженюк В.С., Прискар В.В. Формування у школярів культури міжнаціонального спілкування // Педагогіка і психологія. – 1999. – №2. – С.66-75.
2. Концепція державної етнонаціональної політики України: (Розвиток українського етносу та національних меншин) // Освіта. – 1996. – 22 трав. – С. 10 – 11.
3. Лекторский В.А. О толерантности, плюрализме и критичизме // Вопросы философии. – 1997. – № 11. – С. 46–54.
4. Опаленик О.В., Сагарда В.В. Оновлення системи виховання // Нові технології навчання: Науково-методичний збірник. Вип.8 -К.:НМКВО,1992.-С.1-3
5. Ребкало В.А., Обушний М.І., Майборода О.М. Етнонаціональні процеси в сучасній Україні: Досвід, проблеми, перспективи. – К., 1996. – С. 110 – 111.
6. Римаренко С.Ю.-Чи можлива етнополітична стабільність в Україні?: Про деякі актуальні питання міжнаціональних відносин та шляхи їх розв'язання // Відродження. – 1995. – №3. – С. 3 – 6.
7. Романенко М.У. Міжетнічні відносини: значення світового досвіду //Викладання історії ХХ століття на прикладі України та інших європейських країн // Нива знань. – № 1. – Дніпропетровськ: Промінь, 1997. – С. 83 – 86.
8. Сприяння поширенню толерантності в поліетнічному суспільстві // Фонд „Європа ХХІ”. – К., 2002. – С. 65-68.

виховання, недооцінюючи активні форми залучення старшокласників до діяльності, а також масовим формам роботи (75 %). На прохання поділитися досвідом організації виховання культури міжетнічних відносин у позаурочній діяльності 81,7% педагогів Черкаської, Херсонської та Сумської областей заявили, що не мають такого досвіду.

Цікавила також думка педагогів про те, *хто міг би бути союзником школи у справі виховання культури міжетнічних відносин старшокласників*. Відповіді розподілилися таким чином:

- сім'я – 39,1 %;
- громадськість – 48,7 %;
- громадські організації – 24,3 %;
- місцева влада – 35,3 %;
- церква – 12,1 %.

Серед пропозицій вчителів була порада відновити систему інтернаціонального виховання, „як це було у недавні часи”. Педагоги, які не вважали актуальною проблему виховання у підростаючого покоління культури міжетнічних відносин, аргументували свої думки фразами: „Я категорично проти поділу дітей за національністю”, „У нашій школі немає такої проблеми, тому що немає дітей інших національностей”.

Педагогам необхідно усвідомити той факт, що наявність хоча б одного представника іншої національності у школі є ознакою міжетнічних відносин, адже особистісно зорієнтований підхід передбачає врахування у виховному процесі етнічних особливостей та духовного світу вихованця, що, у свою чергу, висуває

вимогу у формуванні між-особистісних взаємин в учнівському колективі та врахування етнокультурних особливостей школяра. Ні про який „поділ дітей за національністю” тут не йдеться. На думку багатьох вчених, (В.А. Лекторський, С. Ю. Римаренко, Р.Ш. Чілачава, О.М. Майборода) знання людиною своїх етнокультурних витоків (етнічна ідентифікація) є однією з пріоритетних складових формування особистості свідомого громадянина – патріота України [5, С. 110-111].

Етнічний склад учнів навчального закладу ми можемо встановити лише в результаті анонімного анкетування, адже, з певних об'єктивних причин, не всі учні можуть відкрито заявити про свою етнічну приналежність. Діяти за принципом: „кинув оком – і побачив” – тут неприпустимо. За даними статистики, близько 95 % населення Черкаської та Житомирської областей є представниками українського етносу, але ж 5 % – люди іншої національності. Крім цього, після закінчення школи наші вихованці можуть переїхати на навчання або роботу у регіон України, де відсоткове співвідношення зовсім інше. То чи повинні наші випускники бути готовими до повноцінної життєдіяльності у поліетнічному соціумі і чи необхідно нам, дбаючи про більш комфортну адаптацію наших вихованців в умовах багатоетнічної спільноти, формувати в них культуру міжетнічних відносин?

Для педагогів необхідно передбачити систему ме-

тодичної роботи, у рамках якої розглянути теоретичні основи виховання культури міжетнічних відносин учнів в умовах української державності і озброїти їх сучасними технологіями формування цієї якості у вихованців. Крім цього, вчителям необхідно переконатися у доцільності залучення у рамках виховної системи школи до справи виховання культури міжетнічних відносин всі соціальні інститути, які спроможні здійснити позитивний виховний вплив у цьому аспекті.

Татьяна Теремецкая
Формирование культуры межэтнических отношений как приоритетное задание воспитания учеников общеобразовательных школ Украины

Акцентируется внимание на проблеме воспитания культуры межэтнических отношений школьников как общегосударственной. Отмечено, что воспитание культуры межэтнических отношений у современных школьников является ключевой проблемой, а достижение высокой культуры межэтнических взаимоотношений, привитие почтительного отношения к культуре, обычаям, традициям всех народов, которые населяют Украину, активный обмен достижениями материальной и духовной культуры должны стать приоритетным направлением воспитательной деятельности школ. Из этого следует задание: осознать важность гармоничных межэтнических отношений в полиэтничном государстве, которым является Украина, и выделить основные направления процесса воспитания во внеурочной деятельности учеников средних общеобразовательных заведений.

Ключевые слова: межэтнические отношения, межэтнические конфликты, воспитание культуры межэтнических отношений.

Tetiana Teremetska
Forming of culture of inter-ethnic relations as the priority task of students' education of general schools of Ukraine

Attention is accented on the national problem of developing of culture of inter-ethnic relations of schoolchildren. It is marked that the development of culture of inter-ethnic relations among modern schoolchildren is an urgent problem. The priority direction of educational activity of schools must become the achievement of high culture of inter-ethnic relations, the development of respectful attitude towards cultures, customs and traditions of all peoples inhabiting Ukraine, and active exchange of the achievements of material and spiritual cultures. The task rises to realize the importance of harmonious inter-ethnic relations in such a poly-ethnic state as Ukraine, and to select basic directions of the process of education in extracurricular activities of pupils of secondary schools.

Keywords: inter-ethnic relations, inter-ethnic conflicts, education of culture of inter-ethnic relations.